

*Березюк Марія Олегівна
Діхтяренко Світлана Юріївна
Уманський державний педагогічний
університет імені Павла Тичини,
м. Умань*

ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ВЗАЄМОДІЇ СУЧАСНОЇ МОЛОДІ В СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖАХ

Соціальні мережі швидко стали природною частиною повсякденного життя сучасної молоді. На сьогодні не викликає сумніву той факт, що соціальні мережі мають значний вплив на життя користувачів, але існують певні розбіжності стосовно оцінки характеру цього впливу.

Низка вчених підкреслюють, що Інтернет-спілкування є збідненою формою соціальної взаємодії у порівнянні з комунікацією віч-на-віч, саме тому може негативно впливати (відчуття самотності, депресія) на Інтернет користувачів, а також погіршувати їхні сімейні та суспільні взаємостосунки. Інші вважають, що соціальні мережі надають нові можливості для об'єднання та комунікації людям і групам людей, таким чином сприяючи розширенню і зміцненню соціальних взаємозв'язків. У зв'язку з цим висвітливо основні позитивні й негативні аспекти взаємодії сучасної молоді в соціальних мережах.

Однією з відмітних рис сучасного суспільства є динамічний розвиток інформаційно-комунікативної сфери. На сьогодні все більш безперешкодним стає доступ до будь-якої інформації, удосконалюються способи обміну нею. Глобалізуються процеси поширення у світовому просторі різного роду знань, ідей, переконань, культур тощо. Найбільш активно спілкування, взаємне інформування та обговорення різного роду питань у найрізноманітніших життєвих сферах відбувається в соціальних мережах. Соціальні мережі стали невід'ємним елементом спілкування більшості учасників онлайн-комунікації.

Різноманітні питання стосовно формування і розвитку мережевого суспільства розглянуті в працях таких вчених, як М. Кастельс, Д. Белл, А. Турен. Наукові праці низки учених присвячені висвітленню основних положень та принципів використання соціальних мереж і прогнозування

подальшого розвитку цієї форми взаємодії людей у інтернет-просторі. Зокрема серед них варто відзначити Дж. Вальтера, С. Тонга. Питання інтернет-комунікацій, впливу соціальних мереж на особистість користувачів описані в працях Ю.Д. Бабаєвої, А. Є. Жичкиної, Д.В. Іванова, Д. І. Кутюгіна, О. Г. Філатової [1; 3]. Водночас, слід зазначити, що в сучасній літературі обмаль праць, присвячених висвітленню питання позитивних і негативних аспектів використання соціальних мереж сучасною молоддю. Таким чином, не зважаючи на достатньо велику кількість публікацій із даної проблематики, вона зберігає свою актуальність.

Соціальні мережі своєю постійною динамічністю та мінливістю з кожним днем все більше приваблюють сучасну молодь. Популярність спілкування, навчання, проведення дозвілля в соціальних мережах сприяють все глибшому зануренню молоді у віртуальний світ. Тривале та неконтрольоване перебування в Інтернеті в цілому, і соціальних мережах зокрема, часто призводить до формування різного роду залежностей [4] .

Для визначення місця Інтернету і соціальних мереж в житті сучасної молоді нами було використано опитувальник «Соціальні мережі – за і проти». В анкетуванні взяли участь 88 студентів Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини.

Анкетування показало наступні результати: 78 % опитаних позитивно ставиться до використання соціальних мереж, 18 % – нейтрально і 3 % – негативно. Серед опитаних студентів 97 % зареєстровані в соціальній мережі Instagram, значна частина опитаних студентів зареєстрована у Telegram – 63 %, 57 % в Facebook, 46 % у Viber. Однокласники і Вконтакте втрачають українських користувачів, зараз їх 6% і 10% відповідно. Лише 3 % студентів не зареєстровані в жодній соціальній мережі.

Мотиваційним компонентом для реєстрації опитаних студентів в соціальних мережах були: для 63 % – можливість спілкування із зареєстрованими раніше друзями; для 33 % – бажання знайти нових друзів, для 3 % – можливість грати в онлайн-ігри.

Розглядаючи питання «Що для вас є соціальні мережі?» 90 % опитаних відповіли, що це ефективний засіб спілкування. Варто зазначити, що on-line спілкування в багатьох аспектах повторює реальне, але в той же час має свої специфічні відмінності та особливості. В процесі Інтернет-спілкування створюється особливий простір (віртуальна реальність), де виникають нові правила та закони поведінки. До основних рис, які властиві всім формам спілкування в соціальних мережах належать: анонімність, невидимість, відсутність безпеки, створення «віртуального Я», обмежене сенсорне переживання, складність у прояві емоцій, емоційна невимушеність, використання особливих скорочень та сленгу. Все це дозволяє користувачеві конструювати свою ідентичність за власним бажанням, компенсувати недоліки, соціально несхвалені якості або ж просто приховувати певні риси характеру та бути таким, яким він бажає здаватися співрозмовникам. Основними мотиваційними чинниками створення «віртуальних особистостей», насамперед, виступають так звані «пошукові причини» – бажання випробувати новий досвід, що проявляється як певна самостійна цінність. Цілком природно, що нове створене віртуальне життя захоплює і здається кращим, ніж реальність.

Молодь все частіше несвідомо надає перевагу спілкуванню за допомогою Інтернету, навіть маючи змогу зустрітися особисто. Така комунікація має ряд позитивних та негативних наслідків. До позитивних аспектів особистісного розвитку за допомогою Інтернет-спілкування можна віднести подолання комунікативного дефіциту, розширення кола знайомих, підвищення інформованості в обговорюваних питаннях. Водночас, Інтернет-спілкування часто негативно впливає як на психофункціональний стан молоді, так і на їхні стосунки з друзями, сім'єю та оточуючими. Вплив надмірного використання соціальних мереж як засобу комунікації на реальні взаєностосунки користувача може бути досить відчутним: замкненість, втрата соціальних контактів та друзів, роздратування під час живого спілкування, втрата навичок мовного і невербального спілкування, невиконання власних обов'язків тощо. Віртуальний світ, в якому людина почувається набагато комфортніше, ніж в реальному

житті, серед суспільства, створює загрозу для успішності реального життя. Зловживання соціальними мережами може призвести не лише до десоціалізації, але і до деструктивних змін психіки [2].

Окрім цього, 47 % опитаних студентів зазначили, що соціальні мережі зацікавили їх можливістю познайомитись з новими людьми. Позитивними сторонами такої взаємодії в соціальних мережах є: знайомство з людьми із різних міст, країн і навіть континентів; можливість при особистому спілкуванні проникати в культуру інших народів і рас, та багато іншого.

У зв'язку з цим можна з упевненістю говорити про таке поняття як віртуальна комп'ютерна соціалізація (кіберсоціалізація). Кіберсоціалізація людини – процес змін структури самосвідомості особистості, що відбувається під впливом і в результаті використання нею сучасних інформаційних та комп'ютерних технологій в контексті життєдіяльності. У процесі кіберсоціалізації у людини виникає ціла низка нових очікувань та інтересів, мотивів і цілей, потреб і установок, а також форм психологічної і соціальної активності, безпосередньо пов'язаних з кіберпростором – фактично новим віртуальним життєвим простором людини.

Водночас, доволі часто дружба в соціальних мережах досить поверхнева, і деякі молоді люди, а особливо підлітки, намагаються «додати» до свого профілю якнайбільше друзів – цифри коливаються від кількох сот до кількох тисяч. Із такою кількістю «друзів» не лише нереально спілкуватися, а й неможливо привітати кожного хоча б із днем народженням. І зрозуміло, що переважно це незнайомі люди. Нерідко користувачі особливо підліткового віку створюють ще й по кілька різних профілів (із різними іменами) в одній соціальній мережі. Що коїться з самоідентифікацією людини, котра має кілька профілів, важко уявити.

Варто підкреслити, що сучасна молодь розглядає Інтернет і соціальні мережі як основне джерело інформації. Зокрема, 70 % опитаних зазначили, що соціальні мережі виступають для них у якості джерела цікавої інформації. В основному, молоді люди виходять в онлайн для пошуку корисних відомостей,

новин і роботи, скачування музики і фільмів, здійснення покупок в Інтернет-магазинах.

Великий потік різноманітної інформації в соціальних мережах досить часто призводить до інформаційного перенавантаження людини, що проявляється в нездатності концентруватися на необхідних чи запропонованих заняттях, саморуйнівній поглинутості певною однобічною діяльністю. Зокрема, в ході нашого опитування 43 % респондентів зазначили, що соціальні мережі служать засобом для витрачання часу. В цьому випадку можна сміло говорити про розвиток в студентів інформаційного перенавантаження чи так званого «електронного бродяжництва», тобто компульсивної, тривалої (багатогадинної) навігації по Інтернету і соціальних мережах без конкретної мети. При цьому джерелом задоволення служить факт перебування в мережі, мультимедійні форми заохочення й стимуляції відвідувачів сайтів або пізнання нового в результаті таких блукань.

У соціальних мережах користувачі також можуть задовольнити потреби у самовираженні та самореалізації. Серед опитаних 12 % зазначили, що соціальні мережі приваблюють їх можливістю самовираження. Таким чином, студенти використовують соціальні мережі для демонстрації особистої позиції щодо обговорюваних питань, власних досягнень, розробок або творчості. Схвальні відгуки і підтримка значно підвищують самооцінку людини та виступають заохочуючим фактором на шляху розвитку творчих здібностей особистості. В цьому випадку для значної частини користувачів самовираження стає важливішим мотивом для використання соціальних мереж, ніж спілкування або отримання інформації. На сьогодні функція соціальних мереж як майданчика для реалізації потреби в самореалізації значно розширилась, наприклад, стати відомим без вкладення значних коштів у рекламу і піар набагато реальніше, ніж колись.

Відповідаючи на запитання: «Що є корисного в соціальних мережах для навчання?» 67 % опитаних зазначили, що це цікава інформація, 47 % – пересилання документів, 50 % – допомога колег, 20 % не знайшли ніякої

користі для навчальної діяльності в соціальних мережах. Водночас, варто зауважити, що сьогодні соціальні мережі сприяють розвитку дистанційного навчання і освіти в цілому, пропонуючи нові технічні та методичні засоби.

Студенти з усього світу можуть підписатися на он-лайн уроки абсолютно безкоштовно і проходити курс навчання в зручному для себе темпі. Крім лекцій, студенти можуть підтримувати зв'язок з викладачами або брати участь у дискусіях. Велика кількість різноманітного відео і аудіо контенту створює умови для кращого засвоєння навчального матеріалу. Сучасним вчителям і викладачам потрібно лише спрямувати в правильне, конструктивне русло навчальну діяльність учнів і студентів в соціальних мережах і Інтернеті.

Індивідуальний розвиток людини трансформує його соціальні і культурні потреби, включаючи і ті, які пов'язані з проведенням вільного часу. В результаті нашого анкетування було з'ясовано, що основною формою проведення вільного часу серед опитаних студентів є спілкування з однолітками, друзями і знайомими. Варто підкреслити, що саме у віці 15-25 років спостерігається пік потреб у спілкуванні з однолітками. «Для молоді «посидіти компанією» – важлива потреба, один з факультетів життєвої школи, одна з форм самоствердження.

На сьогодні розгляд питання стосовно регулювання вільного часу молоді є важливим і у зв'язку з тим, що на формування особистості молодої людини, на рівень її розвитку впливають ті види діяльності, яким вона віддає перевагу в години дозвілля. Проте більшість української молоді не має можливості задовольнити свої культурні потреби на достатньому рівні.

Визначальними факторами, які негативно впливають на задоволення культурних потреб молоді, є низький рівень її матеріального становища, скорочення мережі закладів культури й дозвілля та відсутність чіткої стратегії державної політики у формуванні культурного попиту, яка орієнтувала б молодь на залучення до національних і світових культурних цінностей, збагачуючи її дозвілля більш естетично спрямованими формами.

Спостерігається також збільшення числа осіб залежних від Інтернету і соціальних мереж. В результаті анкетування 24 % опитаних зазначили, що вважають себе залежними від соціальних мереж, 28 % – частково залежними, 48 % відповіли, що не мають залежності від соціальних мереж.

Водночас, лише 17 % опитаних проводять в соціальних мережах менше 1 години на день, 33 % – 2-4 години, 27 % – 5-7 годин і 23 % респондентів користуються соціальними мережами понад 7 годин на день. Окрім цього, 57 % опитаних відвідують соціальні мережі щодня, 23 % – через день або декілька днів, 17 % – час від часу, коли є вільний час.

Враховуючи вище зазначені результати анкетування можна з упевненістю стверджувати, що більше половини опитаних студентів мають залежність від соціальних мереж та Інтернету. Оскільки спілкування в соціальних мережах стає для людини особисто значимим, вона починає все більше часу витратити на Інтернет. Таким чином, виникає психологічна залежність від соціальних мереж, що негативно впливає на всі сфери життя людини. Згодом особистість неусвідомлювано прагне все більше часу проводити on-line, реальні люди та події втрачають для неї сенс та інтерес.

Залежність від соціальних мереж часто призводить до дезадаптації особистості, зміни її спрямованості з реальності в Інтернет-середовище, викликає заміну справжніх друзів віртуальними тощо. Водночас, основними причинами звернення до спілкування за допомогою соціальних мереж є недостатня насиченість спілкуванням в реальному житті, можливість реалізації якостей особистості, програвання ролей, переживання емоцій, які фрустровані поза межами Інтернет.

Варто констатувати, що соціальні мережі є плідним й дуже зручним підґрунтям для шахрайства та інших протиправних діянь, що вчиняються у шахрайський спосіб. Останнім часом отримали розповсюдження такі злочинні дії як «крадіжка особистості», під якою розуміють протиправне вилучення чи використання персональних даних людини з метою незаконного отримання матеріальної вигоди чи інших протиправних діянь. При цьому шахрайство

може бути як прямим – у класичному варіанті діяння, що підпадає під дію Кримінального кодексу, так і таким, коли одномоментного розкрадання коштів не відбувається, проте стають відомими персональні дані користувача або відбувається зараження комп'ютера певними видами шкідливого програмного забезпечення, які в подальшому, перехоплюючи на себе управління, негласно контролюють усі дії користувача.

Таким чином, позитивними факторами взаємодії сучасної молоді в соціальних мережах є спілкування без меж; отримання корисної, нової інформації; проведення дозвілля; ознайомлення з відео і аудіо новинками; допомога в навчанні; всебічний розвиток. Серед негативних аспектів користування соціальними мережами можна виокремити залежність від соціальних мереж і Інтернету в цілому; негативний вплив на психофункціональний стан користувачів; відкритий доступ до особистої інформації; не завжди достовірна інформація; відкритий доступ до негативної інформації; фінансові витрати на соціальні мережі. Водночас, корисним чи шкідливим буде використання соціальних мереж і Інтернету для користувача, безпосередньо залежить від сформованих в нього навичок інформаційної культури і грамотності. Саме тому, сьогодні варто зосередити особливу увагу на навчанні дітей, підлітків і молоді основам безпечної поведінки в соціальних мережах і Інтернеті.

Література

1. Бабаева Ю. Д., Войскунский А. Е., Смылова О. В. Интернет: воздействие на личность. *Гуманитарные исследования в Интернете*. 2000. С. 11–39.
2. Грабар Н.Г. Соціально-психологічні проблеми спілкування у віртуальній реальності. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2012. № 3–4. С. 82–85. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/bdi_2012_3-4_13.pdf
3. Жичкина А. Е. Социально-психологические аспекты общения в Интернете. *Флогистон: психологичний інтернет-портал*. URL: <http://flogiston.ru/articles/netpsy/refinf> (дата звернення: 18.08.2017).
4. Сафін О.Д. Ціннісні орієнтації особистості як основа її самоідентифікації і чинник міжособистісної сумісності. *Сучасні тренінгові технології для розвитку особистості: еко-тренінги* : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, м.Умань, 31 травня 2018 року. Умань, 2018. С. 83–86.